

DOKTORI DOLGOZAT TÉZISEI

A szíriai menekültek továbbvándorlási törekvései, integrációja
és a másodlagos migráció jogi alternatívái - Összehasonlító tanulmány

Tuğçe Kılıç

Témavezetők:

Dr. Tóth Judit CSc

Dr. Schiffner Imola PhD

Szeged, 2023.

TARTALOMJEGYZÉK

1.	A disszertáció háttere	3
1.1.	A kutatás motivációja és célkitűzései	3
1.2.	Kutatási kérdések és kutatási hipotézisek	5
1.3.	A kutatási módszertana	5
1.3.1.	Az esettanulmányok kiválasztása	6
1.3.2.	Adatgyűjtés	7
1.3.3.	Az adatok elemzése	8
1.4.	A disszertáció átfogó bemutatása	9
2.	Főbb kutatási eredmények és ajánlások	10
3.	A disszertáció témájával kapcsolatos publikációk jegyzéke	15

1. A disszertáció háttere

1.1. A kutatás motivációja és célkitűzései

A 21. század első évtizedeiben nemzeti és nemzetközi szinten sokféle válság jelent meg, mint például a terrorizmus miatti, a pénzügyi válság, a Brexit-válság, a humanitárius válsághelyzet, a Covid-19 miatti válság, az energiaválság, akárcsak az úgynevezett migrációs válság. A migráció a listán azonban sajátos, mert többféle tényező, például természeti, gazdasági vagy társadalmi okok miatt következhet be, és általában átrendezi a nemzetközi kapcsolatokat a helyi, regionális és nemzetközi szintek teljes területén. A nemzetközi migrációt, beleértve azt is, hogy hány ember költözik, hová vándorol, és mindez miért történik, befolyásolják az államok nemzetközi kapcsolatai, sőt maguk az államok is lehetnek a migráció fő okai. Mivel a nemzetközi migráció és a nemzetközi kapcsolatok összefüggnek egymással, és egymástól is függenek, lehetetlen az egyiket a másik figyelembevétele nélkül kutatni. Ennek eredményeképpen a határokon átlépő migrációval az államok szuverenitásának keretei között is foglalkozni kell.

Szíria egyértelműen azon országok közé tartozik, amelyek a legtöbbet szenvedtek ebben a válságos időszakban. A tunéziai felkelések szolgálták példaként a kezdeti szíriai kormányellenes tüntetésekhez, ahol a biztonsági erők erőszakkal elfojtották az ellenzéki erők tüntetéseit, ami nagyszabású belső konfliktust eredményezett. Világszerte jelentős tömeges migrációnak lehetünk szemtanúi, amelyek jelentő része üldöztetés, fegyveres konfliktus, erőszak, az emberi jogok megsértése és a közrendet mélyen megrázó események miatt indultak el. Az egyik legfrissebb és legnagyobb azonban 2011-ben kezdődött a szíriai konfliktus következtében a szíriaiak tömeges menekülése. A lakóhelyüket elhagyni kényszerült emberek többnyire a szomszédos országokban kerestek menedéket, bár néhányan úgy döntöttek, hogy az Európai Unió tagállamaiban kérnek menedékjogot. A szíriai menekültek az Európába vezető útukon gyakran találtak a tranzit- és célországokban a mindent a biztonságnak alárendelő intézkedésekkel (biztonságiasítás) és ilyen diskurzussal. Az Európai Unió annak érdekében, hogy megakadályozza a menekültek bejutását az "Európa Erődbe" és elérjék a határait, az EU-n kívüli szereplőkre terhelés (externalizációs) külpolitikai eszközt alkalmazta: partnerséget alakított ki Törökországgal "EU-Törökország közös cselekvési terv" néven, azzal a céllal, hogy megállítsa az irreguláris migrációt.

Az externalizációs terv eredményei azonnal láthatóvá váltak, amint azt a statisztikák is bizonyítják, mert a nyilatkozat alkalmazásának köszönhetően a határátlépések és a menedékkérelmek száma gyorsan csökkent. Ez azonban nem vetett véget az emberek vándorlásának, akár a migráció szabályos (letelepítési programok stb.), akár szabálytalan (csempészekon keresztül) csatornákon keresztül. A kielégítetlen szükségletek és a befogadó országokban uralkodó rossz életkörülmények miatt, miután az első menedék országában védelmet kértek, sok szíriai más országokba - különösen az európai országokba - ment tovább, jobb életkörülményeket és magasabb életszínvonalat keresve.

A kutatás fő motivációja tehát az, hogy megértsük a továbbvándorlás mozgatórugóit, és feltárjuk, van-e összefüggés a továbbvándorlási szándék és az integrációs kilátások között.

A migrációval kapcsolatos kutatások többsége a mai napig az egyirányú, lineáris migrációra összpontosít, amely jellemzően a származási országban kezdődik és a célországban ér véget. A migráció azonban több országban zajlik, amíg a menekültek nem találnak olyan helyet, ahol elégedettnek és beilleszkedettnek érzik magukat. A menekültek továbbvándorlással kapcsolatos törekvéseit befolyásolják a fogadó országok integrációs eljárásai. A konfliktus elől menekülő menekültek prioritása, hogy fizikai biztonságban legyenek. Az ettől való félelmük némileg enyhül, amint eléri az első menedéket nyújtó országot. A befogadó országok beilleszkedési politikája és gyakorlata közvetlen hatással van a menekültek jogállására, bizonyos jogokhoz való hozzáférésére és életkörülményeik biztosítására. Ennek eredményeképpen az átfogó integrációs folyamatok sikere attól függ, hogy a menekültek mennyire elégedettek a befogadó országban a sorsukkal. Ha az államok nem foglalkoznak a menekültek szükségleteivel, a menekültek fontolóra veszik, hogy továbbvándoroljanak más országba. Ha az olyan legális csatornák hiányoznak, mint a letelepedési/áthelyezési/segített visszatérési program, akkor a migrációs rendszer továbbra is a szabálytalan határátlépések sorozata lesz.

A továbbvándorlásnak különböző hatása lehet a nemzetközi kapcsolatokra, amelyeket rövid, közép- és hosszú távúként kategorizálhatunk: a rövid távú hatások egyike, hogy a menekültek továbbvándorlását segítő legális csatornák hiányában, megnő az irreguláris másodlagos migráció. Ez pedig növeli az államok biztonsági aggályait, és arra készteti őket, hogy szigorúbb határellenőrzési intézkedéseket, például kerítésépítést vezessenek be. A középtávú hatások egyike, ha különböző intézkedéseket hoznak az irreguláris migráció fő útvonalainak elzárására, amely arra kényszeríti majd a migrációt, hogy más útvonalakat keressen. A sok menekült érkezésével humanitárius válság alakulhat ki, ezért az államoknak osztozniuk kellene a terheket és a felelősséget illetően a menekültek azonnali szükségleteinek segítése és koordinálása érdekében. A hosszú távú hatások része, hogy az államok együttműködjenek a bevándorlásból és a menekültek tapasztalataiból eredő új helyzetek kezelésében. Ez magában foglalja a nemzetközi kezdeményezések megerősítését, így a letelepítési programokat és a migrációs partnerségi programot. Távlatilag, a menekültek szükségleteinek és gondjainak megfelelő, kedvező gyakorlataira reflektáló nemzetközi jogi és politikai normákat kell kialakítani.

A kutatás célja, hogy megértse a szíriai menekültek továbbvándorlási törekvéseit, akik Törökországban, Dániában és Spanyolországban kerestek menedéket, azzal a meggyőződéssel, hogy az integráció természetes módon követi a migrációs folyamatot. A migrációs pályájuk vizsgálatán keresztül tárulhat fel a menekültek fogadó országokba való beilleszkedése és a továbbvándorlásra irányuló törekvéseik közötti összefüggés. A kutatás további célkitűzése, hogy alternatívákat keressen az irreguláris másodlagos migráció helyetti biztonságosabb, kevésbé kockázatos és legális módokra.

1.2. Kutatási kérdések és kutatási hipotézisek

Nyilvánvaló, hogy a világosan megfogalmazott kutatási kérdések kulcsfontosságúak a tudományos kutatás hatókörének, fókuszának és céljának meghatározásában. Hasonlóképpen, a hipotézisek egyfajta követendő utat kínálnak ehhez. A kutatási kérdések és a kutatási hipotézisek egymással összefonódnak, a kérdésfeltevés általában segíti a kutatási hipotézis kialakítását. Ezen elvek fényében mindkettőt meg kell fogalmazni:

- 1. kutatási kérdés: Mely tényezők befolyásolják meghatározó módon a menekültek továbbvándorlási döntési folyamatát?

- 1. hipotézis: A menekülteknek a befogadó országbeli élettel való elégedetlenségének mértéke közvetlen kapcsolatban áll a továbbvándorlási törekvésekkel és döntéseikkel.

- 2. kutatási kérdés: Van-e összefüggés a migrációs törekvések és az integrációs folyamatok között?

- 2. hipotézis: A kielégítetlen szükségletek, a beteljesületlen elvárások és a befogadó országban a hovatartozás érzésének hiánya növeli a menekültek migrációs törekvését.

1.3. A kutatási módszertana

A felvázolt kutatási kérdések és hipotézisek megválaszolása érdekében az empirikus kutatás úgy épül fel, hogy kvalitatív módszert alkalmaz az adatgyűjtéshez, az értelmezéshez és a következtetések levonásához. A társadalomtudományok területén a kvalitatív kutatás olyan átfogó perspektívát jelent, amely magában foglalja a különböző tudományágak, kutatási területek és különböző módszertanok sokféleségét. A kvalitatív kutatási módszert azért választják, mert azt konkrét csoportokkal kapcsolatosan jelenségek feltárására alkalmas, átfogó megértésre törekedve. Ez a megközelítés jó alapot biztosít az egyéneknek, hogy megosszák történeteiket, lehetővé téve perspektíváik árnyalt megértését különböző élethelyzetekben. Mivel a kutatás a menekültek tapasztalataira összpontosít, a kutatáshoz a legjobb eszköznek a kvalitatív módszer bizonyult.

A kutatás célja három fogadó ország integrációs politikájának az összevetése. Ezért a kutatási kérdések vizsgálatához és a hipotézis teszteléséhez összehasonlító kutatási módszereket alkalmaztam. Több helyszínen végzett terepmunka segítségével lehetett a menekültek által a fogadó országokban tapasztalt változókat összehasonlítani. Mivel a nemzetközi migráció, jellegéből adódóan, ideális interdiszciplináris témának tekinthető, a kutatás során végig interdiszciplináris megközelítésre törekedtem, hogy a különböző tudományterületeket átfogó források sokféleségéből profitáljak. Ez az interdiszciplináris keret számos tudományágot felölel, így többek között a jogot, a nemzetközi kapcsolatokat, a politikatudományt és a szociológiát. A kvalitatív kutatáson belül az interjúk készítése nélkülözhetetlen volt. Nem csak azért, mert általában jelentős helyet foglal el a kvalitatív kutatási eszközök között, hanem mert ily módon lehetett adatokat gyűjteni a három országban élő szíriai menekültekről, mélyreható életrajzi vonatkozásokat megismerve és önkéntesen kitöltendő kérdőívet alkalmazva körükben.

1.3.1. Az esettanulmányok kiválasztása

A vizsgálódás három, esettanulmányként kiválasztott országra összpontosít. Az egyes országok kiválasztása a leginkább különböző rendszerek tanulmányozásának elvét követi (Most Different Systems Design - MDSD). Az MDSD-módszert alkalmazva, Törökországot, Dániát és Spanyolországot jelöltem ki tanulmányozásra, mivel ezek eltérő politikai, gazdasági és társadalmi jellemzőik alapján reagálnak a kutatási kérdésekre és a megfogalmazott hipotézisekre. A cél annak bemutatása, hogy a különböző rendszerek és struktúrák hogyan befolyásolják a menekültek továbbvándorlással kapcsolatos döntéseit. Az elemzés rávezet annak megállapításához, vajon vannak-e olyan közös vonások vagy eltérések a kiválasztott országok politikája között, amelyek hatással vannak a menekültek továbbvándorlással kapcsolatos törekvéseire. Törökország, Dánia és Spanyolország kiválasztásával azt kívánom bemutatni, hogy a politikai, gazdasági, földrajzi és kulturális különbségek ellenére, a menekültek továbbvándorlási törekvései és e döntések meghozatalának folyamata mögött közös a motiváció. Másrészt ez elvezet ahhoz, hogy rávilágítsak a menekültek továbbvándorlási törekvései és integrációs folyamatai közötti összefüggésre. Éppen az eltérő országok vizsgálatával hangsúlyozni akartam, hogy a letelepítési program, a migrációs partnerségi program, valamint az EU integrációs és befogadási cselekvési terve képes csökkenteni az egyéni/spontán irreguláris másodlagos migrációt, különösen, ha e programok jogi, adminisztratív és pénzügyi elemeit megerősítik.

A vizsgált országok közül Törökországnak van a leghosszabb közös határa Szíriával. Amikor a szíriai menekültek a szomszédos országokban kerestek menedéket, földrajzi közelsége miatt Törökország volt az első számú preferenciájuk. Törökország korábbi nyitott ajtók politikájának köszönhetően, a szíriai menekültek beáramlása gyorsan növekedett, aminek következtében Törökország lett az első az országok között a világon, amely több éven keresztül, a legnagyobb menekültpopulációt fogadta be. A szíriai menekültek elbeszélései szerint, Törökország és Szíria közötti kulturális rokonság ellenére, a továbbvándorlással kapcsolatos döntésükben szerepet játszanak olyan tényezők, mint a csak ideiglenes védelmet nyújtó jogi státuszuk és a beilleszkedési gondok, beleértve a munkavállalással, a stabil megélhetéssel és a nyelvi akadályokkal kapcsolatos kérdéseket.

Dánia a nemzetközi humanitárius jog úttörőjeként történelmi hírnévre tett szert, és kiemelkedő színvonalú jóléti rendszerrel bír Európában. Amikor számos szíriai menekült igyekezett Európában menedéket találni, sokan az EU északi országaiba igyekeztek eljutni, és célpontjaik között Dánia is szerepelt. Várakozásaik mégsem teljesültek, mivel kihívásokkal szembesültek. 2019-ben Dániában jelentős változást hozott a bevándorlási politikában, hogy megnehezült, akadályokba ütközik a családegyesítés, míg a kitoloncolás kockázata megnövekedett sok menekült számára. A kormányzati befogadási politika, a médiareprezentáció és a pszichoszociális tényezők kezelése nehézséget jelentett a dániai életben, és döntően hozzájárultak a továbbvándorlási döntésükhöz.

Bár kezdetben Spanyolország nem volt a szíriai menekültek elsődleges célországa, bizonyos idő után felmerült tényezők megváltoztatták ezt a dinamikát. Amikor a szíriai menekültek szabálytalanul beléptek Európába, általában a török partoktól indultak el, elérték Görögországot, majd a balkáni útvonalat követve a fejlettebb európai országokban kerestek menedéket. Az EU-Törökország paktum azonban jelentősen befolyásolta ezt a mintázatot, ami az érkezők számának csökkenéséhez és a balkáni útvonal lezárásához vezetett. Mivel a határzárak csupán áttelelték a migrációt, a nyugat-mediterrán útvonal mára az irreguláris migráció gyakori belépési útvonalává vált. Ez az útvonal észak-afrikai és szubszaharai országokon halad keresztül, így Spanyolország az első választási lehetőség sok olyan szíriai számára, aki nem legálisan akar Európába jutni. Bár számos szíriai menekültet telepítettek át Spanyolországba az áttelepítési program keretében, mégis Spanyolországnak a menekültek integrációjára vonatkozó megközelítése, valamint gazdasági, társadalmi és politikai rendszere olyan sajátos, hogy számos lehetőséget kínál a kutatási kérdések vizsgálatára.

1.3.2. Adatgyűjtés

Először az volt a terv, hogy közvetlen személyes módszerekkel gyűjtök adatokat. A COVID-19 világjárvány azonban 2020 elejére a határok lezárásához, a légi járatok felfüggesztéséhez és az emberi mozgás korlátozásához vezetett. Következésképpen a kutatáshoz újszerű adatgyűjtési megközelítéseket kellett elfogadni. A távoli audio-vizuális technikák a társadalomtudományok területén is jelentőssé váltak, így a számítógépen keresztüli személyes interjúk (CAPI) és telefonos interjúk (CATI) használata ebben az időszakban jelentős fellendülést ért el. Kutatóként én is alakítottam az adatgyűjtési módszereken, igazodva a világjárvány következtében megváltozott körülményekhez.

Különböző csatornákon keresztül kerültem kapcsolatba szíriai menekültekkel Törökországban, Dániában és Spanyolországban. A menekültügyekben szakértelemmel rendelkező nemzetközi szervezetek és nem kormányzati szervezetek (NGO-k); a menekültek segítségét célzó civil társadalmi kezdeményezések; szíriai kulturális egyesületek; emberi jogi szervezetek; valamint a szíriaiakat összehozó közösségi médiaplatformok segítségével tudtam a szíriai menekültekkel felvenni a kapcsolatot. A hálóba mintavétel alkalmazásával összesen 26 résztvevőt sikerült megnyernem: 9 résztvevőt (9 kérdőíves válaszból és 7 életrajzi interjúból) Törökországban, 9 résztvevőt (9 kérdőíves válaszból és 8 életrajzi interjúból) Dániában, és 8 résztvevőt (6 kérdőíves válaszból és 8 életrajzi interjúból) Spanyolországban. A kutatásban való részvétel teljes mértékben önkéntes volt. A kérdőíveket angolul készítettem el, de az arab nyelvű fordítás is mellette volt. A mélyinterjúk különböző nyelveken készültek. A résztvevőknek lehetőségük volt közvetlenül a kutatóval törökölni, angolul vagy spanyolul kommunikálni. Azok számára, akik inkább arabul szerettek volna beszélgetni, az interjúkat arab tolmács segítette. A menekültekkel való egyértelmű adatkezelés biztosítása érdekében a projektről átfogó kutatási tájékoztatót készítettem, amelynek arab fordítását is mellékeltem. Ez a tájékoztató bemutatta a kutatási célokat és lehetséges eredményeket, valamint ismertette a kutatásban való részvétel lehetőségét, a Doktori Iskola, a kutató és a témavezető

elérhetőségét arra az esetre, ha a kutatáshoz való csatlakozás előtt bármilyen kérdést vagy aggályt tisztázni kellene. A részvételi beleegyező nyilatkozatot és a kutatási kérdőív arabra is lefordított űrlapját a Google Forms segítségével digitalizáltuk. Az eredeti elképzelés szerint ezeket az űrlapokat szétosztottuk volna, és ezt követően kívántam az életrajzi interjúkat elkészíteni. Egyes résztvevők azonban fenntartásokat fogalmaztak meg a bizalom hiánya miatt, és vonakodtak attól, hogy írásos formában adják meg a személyes adataikat. Nehézséget okozott, hogy néhány olyan résztvevő, aki nem beszélt jól a kutató által kínált nyelvet (sem törökül, sem angolul, sem spanyolul), a magánélet védelmével kapcsolatos aggodalmak miatt nem vett részt a mélyebbre hatoló életrajzi interjúban, amelyeket arab tolmács segített.

Az életrajzi interjúk különböző platformokon zajlottak, a résztvevők preferenciáinak megfelelően, a Zoom, a WhatsApp és a Messenger felületén alapvetően. A bizalom megszerzése és megőrzése érdekében, a maximális átláthatóságra törekedtem. Az interjúk megkezdése előtt bemutattam magam és a kutatást, lehetőséget adva nekik, hogy mind velem, mind a kutatással kapcsolatban tisztázó kérdéseket is feltegyenek. Mind a kutatás megkezdése előtt, mind az interjúk során a résztvevőket tájékoztattam arról, hogy az űrlapokból és az interjúkból gyűjtött adatokat szigorúan bizalmasan kezelem. Minden egyes résztvevő személyazonossága zártan maradt (anonimizálás), és a kutatás során fiktív neveket használnak az (ön) hivatkozásokban.

1.3.3. Az adatok elemzése

A kutatásban a kvalitatív adatelemzés öt szakaszon keresztül történt:

- Az első lépésben az összes rögzített interjú figyelmesen meghallgatása után minden egyes digitális audiovizuális elemet átírtam. Ezt követően minden egyes átíratot kinyomtattam és országonként rendszereztem. A magánszféra és a személyes adatok védelme érdekében a résztvevők nevét anonimizáltam, és az (ön)hivatkozásokat álnevekkel helyettesítettem. A kérdőíves űrlapok válaszait összevettem az interjúk átírataival, így az összes adatot összevontam.
- A második lépésben az interjúk átíratait és a kérdőívekre adott válaszokat tartalmazó fájlokat elemeztem, a kutatási célokhoz igazítva. Ezt a kvalitatív adatok kódolási technikáinak alkalmazásával történt. A közös témák és ismétlődő mintázatok azonosítása érdekében, az adathalmazokat a vonatkozó kulcsszavak segítségével rendszereztem és jelöltem.
- A harmadik lépést az összegyűjtött adatok elemzése jelentette a kategorizálás és a tematikus csoportosítás folyamata segítségével. Az adatokat szisztematikusan rendszereztem a hozzárendelt kódok, kategóriák és témák alapján, összefüggésben a kutatási célokkal.

- A negyedik lépés az elméleti következtetések levonása volt a feldolgozott adatokból. Az interjúkból származó idézeteket kiválasztottam a kutatási eredmények illusztrálására és alátámasztására.

- Az utolsó fázisban a kutatást lezárva, ajánlásokat fogalmaztam meg a kutatási témával kapcsolatos gyakorlati és elméleti kérdések kezelésére.

1.4. A disszertáció átfogó bemutatása

Ez az empirikus tanulmány a menekültek migrációs és integrációs szempontjainak vizsgálatára összpontosított Törökországban, Dániában és Spanyolországban. Az elemzés az egyes országok migrációs történetét, politikáját és szabályozását összehasonlító szemlélettel vizsgálta. Az elsődleges cél az volt, hogy megvilágítsa a menekültek továbbvándorlással kapcsolatos törekvéseit. Ezt kvalitatív mélyinterjúk készítésével végeztem el, hogy feltárjam az integráció és a migrációs vágy közötti összefüggéseket. A disszertáció a továbbvándorlás különböző aspektusaira hívja fel a figyelmet, és arra törekszik, hogy feltárja azokat a közös jelenségeket, mintázatokat, amelyek a menekülteket a másodlagos migráció megfontolására készítik.

A disszertáció összesen hét fejezetre tagolódik. Az I. fejezet a kutatás motivációját és célkitűzéseit járja körül, összefoglalva a kutatási kérdéseket, és megfogalmazva a kutatási hipotéziseket. A kutatási módszertannál bemutatom az esettanulmányok kiválasztásának indokait, az adatgyűjtés és az adatelemzés útját. A II. fejezetben a migráció elméleti hátterét vázolom fel, amely magában foglalja a migrációs fogalmak, a migrációs elméletek, a különböző migrációs típusok, valamint a migrációs szabályozások áttekintését. Így foglalkozom a szabályozási szempontokkal, kitérve a másodlagos migrációra az EU szempontjából, és tárgyalom az áttelepítési (resettlement) és áthelyezési (relocation) programokat. Az elméleti kérdések második egységében, a III. fejezetben az integrációval foglalkozom. Vázolom az integráció fogalmát, az integrációs elméleteket, az integráció indikátorait, az integrációról és befogadásról szóló 2021-2027-es Európai Unióban elfogadott cselekvési tervet, és megvizsgálom az átmeneti védelem, az integráció és a továbbvándorlás közötti kapcsolatot. A IV. fejezet a szíriai migráció nemzetközi kontextusát mutatja be. Ez nem csak a történeti eseményeket tekinti át, de elemzi a migráció biztonságossá tételét és az uniós határokkal kapcsolatos feladatok más országokra terhelését (külsővé tételét), valamint áttekintem az EU-Törökország közti paktumot. Az V. fejezet a három kiválasztott országról ad képet, a kivándorlás és a bevándorlás főbb eseményeire, valamint integrációs politikáját és gyakorlatát értékelve. A VI. fejezetben az interjúkból nyert empirikus adatokat elemeztem aprólékosan, azzal a céllal, hogy érthetővé váljon a résztvevők továbbvándorlással kapcsolatos törekvése. Végül a VII. fejezetben a kutatás következtetéseit ismertetem, ajánlásokat fogalmaztam meg a menekülteket fogadó országokba való integrációjával és különösen azon jogi lehetőségek megerősítésével kapcsolatban, amelyek az irreguláris másodlagos migráció megelőzésének alternatívái lehetnek.

2. Főbb kutatási eredmények és ajánlások

Az empirikus kutatás eredménye, hogy érzékelteti a menekültek döntéshozatali folyamatainak figyelemre méltó összetettségét a vizsgált kontextusban. Míg a menekülteket különböző motivációk vezérlik, a három fő irány közül melyiket válasszák, mikor és milyen módon: 1. A befogadó országban való maradás választása, 2. A továbbvándorlás választása egy másik országba vagy a korábban már megtapasztalt menedék országába, 3. A Szíriába való hazatérés megfontolása. Az integráltság mértéke, dimenziói jelentősen befolyásolják a menekültek továbbvándorlási törekvéseit, így az olyan tényezők, mint a jogállás, a különleges jogok megszerzése, a migrációval kapcsolatos tőkék (pl. az olyan jogok megszerzése, mint az útlevel, az állampolgárság és a transznacionális hálózatok kiépítése), valamint a befogadó országban való étellel elégedettség leginkább befolyásolhatja a továbbvándorlással kapcsolatos döntést.

Amikor valaki menekülésre kényszerül, a szomszédos országok valamelyikének az elérése az elsődleges választás, különösen a kényszermigrációs helyzetekben. A földrajzi közelség jelentősen befolyásolja a döntéshozatali folyamatot. A menekültek külföldi társadalmi hálózata azonban jelentős hatással van az ország megválasztására, ahol a pozitív visszajelzések ösztönzik a migrációt, a negatívak pedig visszatartják azt. Ebben a fázisban a fizikai biztonság garantálása a legfontosabb szempont számára. Miután az első menedéket nyújtó országban védelmet kapott, a menekültek prioritásává válik a konkrét jogosítványok elérése, a hozzáférés és a feltételek megszerzése a legfontosabb életviszonyokban. Ha ezek nem teljesülnek, és hiányzik az állami támogatás, a segítség az elérésükhöz, akkor a menekültek megfontolják a más országokba való továbbvándorlást.

A kutatás jelzi, hogy a menekültek jogállása a kiválasztott országban eltérő. Törökország és Dánia új jogi kategóriát vezetett be "ideiglenes védelem" címen a szíriai menekültek számára. Bár ez a megjelölés a menekülteknek jogi elismerést és biztos tartózkodási jogot biztosít az ország határain belül, az elnevezés időben véges, átmeneti védelmet sugall. Ez a fajta védelem gyakran bizonytalansághoz vezet, és korlátozza az egyes jogokhoz való hozzáférést. Következésképpen a védelem időtartamával kapcsolatos bizonytalanságok és a fogadó országban a jogokhoz való hozzáférés akadályai felerősítik a menekültek stabilitással kapcsolatos félelmeit. A kutatás valamennyi résztvevője kifejezte vágyát, hogy megszerezze a befogadó ország állampolgárságát, és az állampolgárság megszerzése után lehetőség nyíljon a további migrációra. Sok résztvevő megerősítette, hogy a bizonytalan jogállás instabilitást hoz az életükbe, ami arra ösztönzi őket, hogy olyan helyet keressenek, ahol ez a jog biztosított. Mivel az ideiglenes védelem jogi szempontból részleges és nem fenntartható, a menekültek továbbvándorlásának egyik fő katalizátorává vált.

A gazdasági önállóság a befogadó országokban élő menekültek egyik központi problémája. A pénzügyi stabilitás elérése jelentősen befolyásolja a társadalomba való beilleszkedésüket. A munkaerőpiacon komoly kihívást jelentenek az olyan akadályok, mint a korlátozott munkalehetőség, a szakmai háttérüktől nagyon eltérő munkahelyek. A

menekültek gyakran kénytelenek elfogadni az alacsony béreket, a munkaadók kizsákmányolása miatt a hosszabb munkaidőt és a nem megfelelő fizetést. A foglalkoztatás hatása kiterjed a társadalmi kohézióra és a társadalmi elfogadásra is. Egyéb nehézségek is akadályozzák a gazdasági önállóságot. A helyi nyelv hiányos ismerete akadályozza a menekülteket abban, hogy a munkaerőpiacon versenyezzenek a helyi állampolgárokkal. A képesítések és készségek birtoklása ellenére, a bizonyítványok és diplomák érvényesítésének vagy elismerésének hiánya nehezíti a munkaerőpiacra való belépést. Az interjúkból kiderül, hogy azok a menekültek, akik vállalkozást alapítanak vagy gazdasági stabilitást érnek el, általában meghosszabbítják a tartózkodásukat a fogadó országban, míg a teljesületlen foglalkoztatási igények és a megélhetési bizonytalanság a továbbvándorlásra való törekvést táplálja.

A továbbvándorlási döntés meghozatalakor a menekültek a társadalmi-kulturális hasonlóságot jelentős tényezőnek tekintik. Még ha elégedetlenek is a befogadó ország életkörülményeivel, a szociokulturális és vallási értékek összekötő hatása arra ösztönözheti őket, hogy maradjanak a befogadó országban. A Törökországban megkérdezett menekültek közül sokan hangsúlyozták a Törökország és Szíria közötti kulturális és vallási rokonságot, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a nehézségek ellenére is maradjanak. Ezzel szemben Spanyolországban és Dániában, ahol a szociokulturális és vallási különbségek hangsúlyosabbak, a menekültek hajlanak arra, hogy a jövőben visszatérjenek Törökországba vagy akár Szíriába, és családjuk és gyermekeik jólétét helyezik előtérbe.

A helyi nyelv korlátozott ismerete jelentős kihívást jelent a menekültek számára, ha bizonyos jogokat akarnak elérni a befogadó országban. A nyelvismeret hiánya akadályt jelent a társadalmi beilleszkedés, a munkaerőpiacra való belépés és az oktatásba bekapcsolódás terén, korlátozza a menekültek és a helyiek közötti kapcsolatokat, és a társadalmon belüli diszkriminációhoz vagy marginalizálódásukhoz vezethet. A helyi nyelv megtanulása katalizátora az integrációnak, áthidalja a menekültek és a helyi közösség közötti szakadékot, és megkönnyíti számukra az alapvető életszínvonal elérését a befogadó országban. A nyelvtanulás nagyban könnyíti a helyi kultúra megértését, lehetővé téve a menekültek számára, hogy bizonyos fokig megismerjék a fogadó ország szokásait. A menekültek elbeszélései rávilágítanak arra, hogy azok, akik megismerkednek a környezetükkel és kulturálisan alkalmazkodnak, a nehézségek ellenére általában meghosszabbítják tartózkodásukat. A menekültek megjegyezték, hogy az újrakezdés egy másik helyen új életmódhoz és kultúrához való alkalmazkodással jár, ami újabb erőfeszítést jelent. Következésképpen sok résztvevő úgy nyilatkozott, hogy a jelenlegi befogadó országban való folyamatosságot részesíti előnyben, mivel el akarja kerülni a nulláról való újrakezdést. A helyi nyelv alapos ismerete és a sikeres kulturális alkalmazkodás pedig visszatartó erő lehet a továbbvándorlástól.

A politikai szereplők által használt diszkriminatív retorika és a médiában megjelenő megosztó diskurzus gyakran azt eredményezi, hogy a menekültek a fogadó országban az elszigeteltséget érzik, és megtapasztalják a nemkívánatosnak járó fogadtatást tapasztalják.

Az ilyen típusú szövegek miatt a menekültek ki vannak téve a helyi közösség idegengyűlöletének és előítéleteinek, ami potenciálisan a bizalmatlanságot és kiszolgáltatottságot erősítheti. Az interjúkban a menekültek jelezték, hogy ezek a beszédek és narratívák befolyásolják a helyi lakosság velük való bánásmódját. Az elemzés továbbá kiemeli, hogy ezek a kommunikációs formák hozzájárulnak ahhoz, hogy a menekültek bizonytalanak érezzék magukat és aggódjanak a jövőjükkel kapcsolatban, következésképpen ez fokozza a továbbvándorlásra való törekvésüket.

A fogadó országok kormányzati változásai szintén hatással lehetnek a menekültügyi eljárásra, a befogadási rendszerekre, a hivatalos beutazási előfeltételekre és az integrációs stratégiákra. Az interjúkból származó felismerés, hogy a menekültek dániai tartózkodási engedélyének esetleges visszavonása, vagy akár csak ennek lehetősége is jelentős aggodalmat keltett a menekültek körében a kitoloncolással kapcsolatban. Akár strukturális változásokból, akár a politikai elvek változásaiból erednek, ezek a tényezők nyomban befolyásolják a menekültek szándékát a továbbvándorlásra, akár szabályos csatornákon, akár szabálytalanul.

A menekülteknek lehetőségük van arra, hogy a befogadó országból egy másik, őket fogadó országba kerüljenek szervezett módon, amilyen az áttelepítési, áthelyezési és visszatérési program. Ezek a programok, amelyeket "államilag ellenőrzött, de korlátozott útvonalakként" jellemeznek, jogi lehetőséget nyújtanak az erősebb védelmet kereső menekültek számára, különösen a leginkább kiszolgáltatottaknak. Az áttelepítő országok évente egy meghatározott kvótát állapítanak meg, és a menekülteket e célból kidolgozott kritériumok alapján fogadják be. Az áttelepítési eljárás megköveteli a különböző országok közötti együttműködést. Ez a menekültek számára egyéni, a kormányok által elősegített törvényes csatornaként működik, és hozzáférést biztosít a beutazáshoz, tartózkodáshoz, családegyesítéshez, munkavállaláshoz, oktatáshoz, kulturális integrációhoz, egészségügyi ellátáshoz, és potenciálisan állandó tartózkodási joghoz vagy honosítással állampolgársághoz vezet. Az interjúk során, a letelepítési programban részt vett menekültek elmondták, hogy nem választhatták meg a célállomást, ehelyett az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága jelölt ki egy európai országot, amelyet vagy elfogadhattak, vagy elutasíthattak. Mivel más lehetőség nem állt rendelkezésükre, úgy döntöttek, hogy elfogadják. Ám ha az áttelepítés országában az étellel való elégedettségük meglehetősen alacsony, ez végül arra készteti őket, hogy továbbálljanak. Az "intézményesített szolidaritás" koncepciója, amely magában foglalja az áttelepítést, az áthelyezést vagy a támogatott visszatérést, meglehetősen korlátozott, lassú és központilag irányított kapacitásra épül. Mindebből hiányzik a rugalmasság és az egyéni igényekre való gyors reagálás, pedig a digitalizáció és a kormányközi/regionális együttműködés platformjainak kihasználásával ezen lehetne javítani.

Az integrációt különböző indikátorokkal értékelhetjük. Ezek közé tartozik a munkaerőpiachoz és a készségeiknek és képzettségüknek megfelelő foglalkoztatási lehetőségekhez való egyszerű hozzáférés, a helyi nyelv ismerete, amely az oktatásban, a munkában és a társadalmi érintkezésben való részvételhez szükséges, az egészségügyi és

szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a hosszú távú stabil jogállás, az odatartozás érzése és a kulturális elkötelezettség, valamint a megkülönböztetés és a társadalmi kirekesztés hiánya. Az interjúk során a kutatás résztvevői jelezték, hogy a befogadó országba való beilleszkedésüket segítő támogatás, a különböző lehetőségek és létesítmények elérhetősége jelentősen befolyásolja a maradás vagy továbbvándorlás melletti döntésüket. Egyértelmű a kapcsolat az integráció előrehaladása és a továbbvándorlásra való törekvés között. Ennek eredményeképpen a második kutatási hipotézis, miszerint a kielégítetlen szükségletek, a beteljesületlen életváráások és a fogadó országhoz való tartozás érzésének hiánya növeli a menekültek (tovább)vándorlási törekvéseit, igaznak bizonyul.

A kutatási eredmények fényében a következő ajánlásokat fogalmaztam meg:

- Az emberi természet elkerülhetetlenné teszi a migrációt, legyen az kényszerített vagy önkéntes, ahogyan a múltban, úgy a jövőben is elő fog fordulni. A probléma nem önmagában a migrációval van, hanem a megfelelő technikai infrastruktúra hiányával, a szervezetlen társadalmi-gazdasági és politikai válaszokkal, valamint a nem megfelelő jogi szabályozással áll összefüggésben. Ahelyett, hogy helyi érzéstelenítést kínálunk, az emberi jogi jogszabályok keretei között, azokkal összhangban álló, hatékony törvényeket, rendelkezéseket és infrastruktúrát kellene kifejleszteni, mert ez a legális stratégia döntő lenne.

- A menekültek alapvető szükségleteinek kielégítéséhez és hosszú távú jólétük biztosításához a csak alapszükségletekre koncentrált megközelítés nem elegendő. A menekültek igényeinek kielégítésére létrehozott stratégiák és szakpolitikáknak átfogónak és hosszú távúnak kell lennie, és a menekültek jólétének elsőbbséget kell élveznie a szükséges biztonság/védelem megadását követően. Az egyik kulcsfontosságú terület, amellyel ebben az összefüggésben foglalkozni kell, az a munka. A menekültek munkaerőpiachoz való hozzáférését megkönnyíti a képességeiken és szakmai háttérükön alapuló foglalkoztatási terv kidolgozása és végrehajtása. Ha a munkaügyi jogszabályok keretein belül, legálisan munkavállalási engedélyeket adnak ki, ritkábban fordul elő, hogy az emberek informálisan dolgozzanak, és kevésbé valószínű, hogy a menekülteket alacsony fizetésért kizsákmányolják. Ezáltal a helyi munkaerő és a menekültek közötti kapcsolatok nagymértékben javulnak, a menekültek pedig adójukkal hozzájárulhatnak a befogadó ország gazdaságához, ha hozzáférnek a munkaerőpiachoz. Ez pedig az országgal való sokkal szorosabb kapcsolat kialakulását is eredményezi.

- A menekülteket fogadó országok számára a multikulturális társadalom támogatása azáltal valósul meg, ha alapos szakpolitikákkal és gyakorlatokkal erősítik a kulturális, etnikai és vallási sokszínűséget. A társadalmi kohézió megőrzésének legjobb módja a sokféle identitás és a különböző kulturális hagyományok elismerése. Egymás kultúrájának, történelmének és tapasztalatainak jobb megértése érdekében olyan helyi rendezvényeket kell tervezni, amelyekbe a fogadó társadalom és a menekültcsoport is

bekapcsolódik. Ezzel elősegíthető a menekültek körében a közösségi érzés, odatartozás kialakulása, és a menekültekben kialakulhat a kötődés érzése új otthonuk iránt.

- A menekültek mind származási országukban, mind a háborús menekülésük során traumatikus eseményeknek voltak kitéve. A pszicho-szociális tanácsadás az egyik legfontosabb igényük, amikor megérkeznek a befogadó országba. Többségük traumát élt át, és mentális egészségükkel kapcsolatos nehézségekkel küzdenek. Ezért még mentálisan sincsenek felkészülve arra, hogy valami újat tanuljanak, és az új ismereteket a gyakorlatban is alkalmazzák. A mentális egészségük biztosítását követően, elegendő számú óraszámú helyi nyelvoktatást kell kidolgozni a menekültek sajátos szükségleteinek megfelelő tanterv keretében, amíg a menekültek kényelmesen tudnak már beszélni, írni, megértetni magukat a helyi nyelven.

- A kutatás kimutatta, hogy a médiában megjelenő polarizált beszéd és a politikusok diszkriminatív retorikája hozzájárul a menekültekkel szembeni széles körű ellenszenv növeléséhez. Ennek megelőzése érdekében fontos olyan kormányzati médiastratégia kialakítása, amelyet aktívan figyelemmel kísérnek, hogy ellensúlyozzák azokat a negatív tényezőket, amelyek hozzájárulhatnak a menekültellenes érzelmekhez. A békés és toleráns nyelvhasználat előmozdítására speciális képzéseket kell biztosítani azoknak az újságíróknak és médiaszakembereknek, akik a menekültekkel kapcsolatos témákról fognak tudósítani.

- Mivel az irreguláris másodlagos migráció bonyolult, sokrétű probléma, az interjúkban részt vevő menekültek szerint az esetek többségében nem szándékosan választják a szabálytalanságot; inkább azért érzik magukat erre kényszerítve, mert nem állnak rendelkezésre legális lehetőségek. A kockázatos és veszélyes másodlagos migráció csökken, ha a menekültek számára biztonságos és védelmet jelentő alternatívákat biztosítanak. A szabálytalan másodlagos migráció csökkentése érdekében a letelepítési program lehet az egyik alternatívája a veszélyes és szabálytalan másodlagos migrációnak.

Módosítani kell az áttelepítési, áthelyezési és támogatott visszatérési programokat, és figyelembe kell venni a menekültek célországokra vonatkozó választásait is.

o A jogi, adminisztratív és pénzügyi infrastruktúra kapacitásainak javítása, különös tekintettel a migrációs áramlás irányíthatóságára, olyan kezdeményezéseket ide értve, mint például a célzott koordinátorok, összekötő tisztviselők, a kvótákhoz, tranzitszállásokhoz, szállítási lehetőségekhez kapcsolódó éves költségvetési előirányzatok, valamint a szükségletekre, jelzésekre és a rendelkezésre álló lehetőségekre vonatkozó adatgyűjtést szolgáló digitális platformok létrehozása.

o Sajátos keret/rendszer létrehozása ahelyett, hogy kizárólag cselekvési tervekre vagy előre meghatározott határidőkre támaszkodnánk.

o Az EU-nak, az IOM-nek és az UNHCR-nak együtt kell működnie egy olyan alternatív stratégia közös kritériumainak megállapítására, amely csökkenti az

embercsempészek üzleteit, és minimalizálja a kizsákmányoló vagy veszélyes útvonalak használatát a lakóhelyüket elhagyni kényszerült vagy kiszolgáltatott migránsok számára.

o A programot az államok közötti nemzetközi kapcsolatok és együttműködés kialakításával kell életre segíteni. A kutatásból kiderül, hogy amikor az egyéni és szervezett befogadási vagy áttelepítési folyamatok aggályosak és rugalmatlanok, akkor megnő az egyének szabálytalan és informális migrációs mozgása.

- A Migrációs Partnerségi Keret (MPF) elsődleges célja a migráció és az externalizáció korlátozása felé tolódott el. A migráció ellenőrzésének célja gyakran a migrációs útvonalak átirányítását eredményezi. Alapvető fontosságú az emberi jogokra összpontosító megközelítés elfogadása a többéves partnerségi keret megtervezése, végrehajtása és annak biztosítása során, hogy összhang legyen az emberi jogi kötelezettségekkel. A jogi keret javítása jelentőséggel bír; a többéves politikai keretnek prioritásként kell kezelnie, hogy a menekültek számára biztonságosabb alternatívát kínáljon az irreguláris migrációval szemben. Ez magában foglalhatja a különböző letelepítési programok kibővítését, a családegyesítés megkönnyítését és a kitoloncolások megelőzését.
- A 2021-2027 közötti időszakra vonatkozó EU Integrációs és Befogadási Cselekvési Tervnek külön kezdeményezést kellene megfogalmaznia, amely a kiszolgáltatott csoportok (például a menekültek és a kísérő nélküli kiskorúak) egyedi igényeinek a kezelésére irányul. Az EU alapvető támogatások, szolgáltatások és erőforrások biztosításával segítheti a menekülteket abban, hogy leküzdjék az akadályokat és csökkentsék kiszolgáltatottságukat. Ha szükségleteikről gondoskodnak, fokozatosan kialakulhat bennük az odatartozás érzése, és stabil életmódot alakíthatnak ki a befogadó országokban.
- A kutatás résztvevői nem tervezik, hogy visszatérnek Szíriába, hacsak nem történik rendszerváltás és az ország nem válik stabilná. Mivel a jelenlegi szíriai körülmények még mindig nem biztonságosak, a menekültek visszatérési vágya továbbra is korlátozott. Következésképpen a biztonságos környezet kialakulásáig ajánlott, hogy minden érdekelt fél, beleértve az államokat, a nemzetközi szervezeteket és a globális közösséget, tartózkodjon az önkéntes visszatérési programok támogatásától.

3. A disszertáció témájával kapcsolatos publikációk jegyzéke

- Kılıç, T., (2022). Old Friends, New Partners: A comparison of the Turkish and Hungarian Citizenship Systems, *Jogelméleti Szemle*, 1. Szám, pp. 89-101.
- Kılıç, T. (2020). A menekültügyi politika Európai Unión kívülre helyezése. A Törökországgal kötött egyezség és annak hatása a Balkánra. *Állam- és Jogtudomány*, 60 (4). pp. 11-27.

- Kılıç, T. (2019). Immigration Waves to Europe: Immigrants in the North-Western Europe and Integration Policies, in *European Legal Studies and Research International Conference of PhD Students in Law, 11th Edition, Timișoara*, pp. 737-748.
- Kılıç, T., Szabó (2019). Have we learnt from the past? New but Uncertain Obstacles in the Balkan Route, in *The Legal Aspects of Migrations in the Region – the Balkan Route, Thematic Collection of Papers, Faculty of Law Novi Sad Publishing Center*, pp. 233-248.
- Coşkun, B. B., Kılıç T. (2019). Sınır Kentlerindeki Suriyelilerin ve Yerleşik Halkın Güvenlik Algıları: Gaziantep, İzmir ve Szeged Örneği, *Göç Dergisi*, Vol. 6., No.1, pp. 11-36.
- Kılıç, T. (2018). International Reforms on Asylum Policy and Refugee Protection in Turkey: From Neighbour to Roommate, In: *Fejes, Zsuzsanna (eds.) Jog határok nélküül Szegedi Jogász Doktorandusz Konferenciák VIII., Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Kiadványsorozata*, pp.133-141.
- Tóth, J., Kılıç T. (2017). Country Analysis of Hungary, *CIVPOL- Civil Diplomacy on Migration Papers*, Institute for Foreign Affairs and Trade, pp. 1-18.